

či: avionče — balonče — bombonče — lonče — slonče; mator — aligator — snagator — šator — navigator; mimoza — virtuoza — Formoza — matroza — besoza — voza. Kao što Fišer i sam kaže u pesmi *Kako se ne pišu pesme*: »sve neke reči budibogsna-ma«. Međutim, Fišer ih upotrebljava i kad — piše pesme.

Pesništvu u kojem vladalaštvo rime ima osnovnu ulogu u oblikovanju stihova, u Fišerovom slučaju pokazuje se kao stihoklepstvo trivijalnosti. Između zvučnih jedinica njegovog stiga uglavnom se ne događa ništa što bismo mogli smatrati pro-nalaskom duha; njegova je pesma podređena caškama, izmotacijama, lakrdijašenju. Pouličeni i na mnogim mestima poprost-ačeni jezik Fišerovih tekstova najbolje pokazuju, budući da pesma živi od reči, da je u ovoj knjizi reč o jednom pokušaju raz-gradivanja dečje pesme, a da, pri tome, ostajemo u nedoumici što je ona imala u na-meri da izgradi.

Vladimir Milarić

MILO GLIGORIJEVIĆ: »NESTOR IZ VODE«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

Motivski prostor Gligorijevićevog romana je sadašnjost, konkretnije označena kao sezdesete godine ovog veka. Motivsko vezivanje za sadašnjost nije neka odlika koja bi piščevom poduhvatu sama od sebe garantovala izuzetnost i izrazitost aksiološke prirode. Naprotiv, to govori da se pisac odlučio da svoj oblikovni zahvat realizuje locirajući ga u onaj vremenski segment istorije koji i sam izgrađuje i čijem izgradjanju prisustvuje. Pisac se, jednom reči, odlučuje za jedan »rez« kroz tko svega neposredno proživljenog, autentično sazna-tog, on se odlučuje za oblikovni zahvat koji će biti nekakvo aksiološko prolazaњe kroz sopstveno iskustvo i doživljaj sveta.

Velikim svojim delom roman Mila Gligorijevića je i »usađen« u sadašnjost koja je sadašnjost u pripovedačevom vremenu; on je kao takvu označuje. Znatno manji deo pripada prošlosti, opet određenoj prema pripovedačevom vremenu, i ta prošlost je vrlo lako prepoznatljiva kako preko istorijskog dekora (koji oličavaju neke situacije), tako i preko nekih događaja koji po svojim osnovnim odlikama impliciraju jedno konkretno istorijsko vreme za koje znamo da pripada prošlosti (drugi svetski rat, sav splet relacija koji nastaje u takvim okolnostima). Dakle, može da se zaključi da se Gligorijevićev roman vezuje za sadašnjost ne samo zahtevima ambijentacije, odnosno potrebom za određenim dekorom, već i mnogo više onim što se obično zove ideo-grafija književnog teksta, suma značenja realizovana preko »pokretanja« i »dodirivanja« nekih problema u književnom tekstu. Preko ta dva momenta se i Gligorijevićev roman uočljivo locira i smešta u sadašnjost.

Ideografija Gligorijevićevog romana može da se raščlanii na niz elemenata, jer je u tom sloju romana svoju eksplikaciju do-bilo više problema i tema: »sudbina čoveka koji je bio socijalno iščasen, pome-ren iz svoje sredine, »bačen u svet«, njegova nemogućnost da se snade u tom novom svetu, svetu savremenog grada, njegovi očajnički pokušaji da se ljubavlju-vezé za nešto u tom svetu (iako je stvaren da to vezivanje ima negativnu aksiološku stranu, jer se realizuje bez osnovnih ozna-ka autentične veze (Nestorova »ljubav« prema Nataliji). U romanu se, jednom reči, in-sistira na dehumanizmu i hladnoći savre-menog sveta, koji je kao takav svet ljudske tragike i zla, svet u kome propadaju vred-nosti, jer nemaju oslonca, jer im se sve oštro suprotstavlja, ne priznaje ih, jer bi one omogućile aksiološko izdvajanje pojed-inaca, koje je u takvom svetu nepoželjno i opasno. To bi bili najkraće i najuočste-

nije predstavljeni ideografski okviri Gligorijevićevog romana, njegovo značenje, njegova poruka.

Gligorijevićev roman ima za prostornu okosnicu Beograd, ali i junakov zavičaj Drmanovinu. Pisac je aksiološki izjednačio ove dve sredine, koje imaju isključivo ne-gativno određenje. Distinkcija selo-grad na vrednosnoj skali ponuđena je i oni su aksiološki identiteti, prostori podjednake tragicke i negativizma. Ovo izjednačenje namet-nuli su i ideografski okviri romana i potreba da motivacijske linije budu dosledno provedene. Ako bi selo-grad aksiološki opo-nirali u ravni pozitivno-negativno, onda bi i ideografski plan morao drugačije da iz-gleda. Tada bi postojala sredina, prostor aksiološki izrazitiji u koji bi junak mogao da »pobegne«, da se spase miraka koji ga progoni, i samim tim i motivacijske linije bi morale da krenu drugačije i da produ drugim pravcima. U tom slučaju bi se kao element inkoherenčije književne strukture ukazalo junakovo samoubistvo, jer ga ne bi uslovjavao totalni bezizlaz i nepostojanje bilo kakve nade, jer bi nekakav izlaz i nekakva nada ipak postojali u toj aksio-loškoj izrazitijoj sredini.

Ovakvom uboličavanjem, Gligorijević je osnažio i ideografski plan svog romana i dosledno je određenim pravcima proveo motivacijske linije tako da se o inkoherenčiji ne može govoriti. Motivacijske linije imaju prirodan tok, jer u aksiološki

ko drugih ličnosti se, u tom smislu, do suparništva približavaju Nestoru Planiniću. Jer svaka od njih svojom sudbinom, svojim karakterom, svojim aksiološkim osobenostima »pomaže« da se uboliči pravac značenja kakvo Gligorijevićev roman ima. Janko Vilotić ima u romanu poziciju gotovo u svemu jednaku poziciju Nestora Planinića tako da se sasvim opravdano može pitati: ko je junak romana, ko je nit prožimanja i vezivanja romaneske materije. Sem ovog momenata koji je moment inkoherenčije pri-sustvo ostalih ličnosti je vrlo svršishodno, jer one svaka svojim pravcem i svaka na svoj način vode ka središtu, ka živoj tački romana, uboličavajući na taj način njegov pravac značenja.

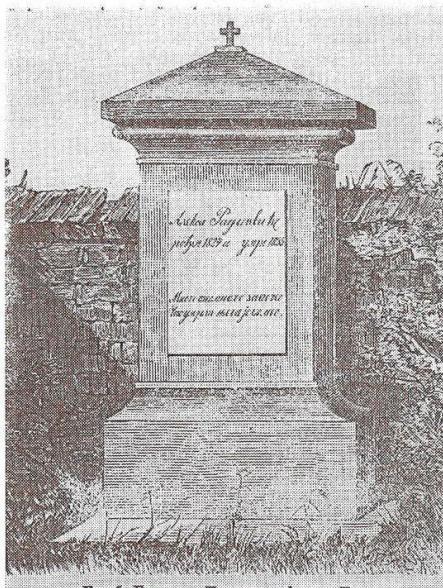
Književna sredstva koja bez ostatka mogu »pokriti« i ovakav ideografski plan i ovakve motivacijske linije kao u Gligorijevićevom romanu su: ironija, groteska, tra-gikomika, parodija (ne samo svesti o aksio-loški pozitivnom svetu, već parodija širih okvira). Ovakva i ova književna sredstva jedino mogu da obeleže svet kakav je svet Gligorijevićevog romana. Ironija nije samo sredstvo za uboličavanje nekih situacija i momenata, već je i način aksiološkog određivanja. Prema vrednostima, ma kakve one bile, ironičan stav bi bio i nemogući i smešan, a uz to bi razarao književnu strukturu, ali prema stvarima i ljudima bez vrednosti, bez aksioloških izrazitosti, ironični stav je nužan da se ukaže i kao sredstvo osude i kao način distanciranja, način otvara-ja provalje između dva sveta, dva čoveka. Ironija u Gligorijevićevom romanu ima znatnu poziciju među izražajnim sredstvima, jer je vrlo primerna za ideografski plan kakav je plan ovog romana. Prema de-humanizovanom svetu, svetu bez vrednosti, čovek se, sasvim prirodno, odnosi iro-nično. Groteska je u Gligorijevićevom romanu sredstvo i način da se oštire osen-če izvesni obrisi i situacije, da se snažnije istakne pravi smisao nečega, koji bi pod drugačijom vizurom bio ispušten i ostavljen po strani. Gligorijević slika dehumanizovane ljudske odnose grotesko, vredno-sno ih određujući upravo ovakvim načinom jezičke eksplikacije.

Prva dva ovde pomenuta izražajna sredstva: ironija i groteska, mogu usled neadekvatne primene i nefunkcionalnosti da razore književni tekst, da se ukažu kao elementi inkoherenčije i zato kao pandam nji-ma dolazi tragikomika, kad se jedan ljudski i topliji pristup uvlači da »oboji« književnu materiju, da istakne neke vrednosti koje propadaju usled svoje neadekvatnosti svetu u kome su se zatekle itd. Ako treba generalno odredi Gligorijevićev oblikovni zahvat nameće se reč: tradicionalno-realistički. Strukturnom šermom svojom ovo je pravi realistički roman, a kao klasično realistički element nameće se i objektivna pri-povedačka pozicija. Od ove odredbe donekle nas mogu udaljiti izvesni simbolički elemen-ti: voda koja stalno prati Nestora, kao simbol iskušenja, dubina u koju se jednom mora potonuti.

Radivoje Mikić

Primljene knjige

- Nenad Ešpek: *Posjetioci*, roman, Biblioteca »Književnost i umjetnost«, Sarajevo, 1973.
- Dr Nikola Kovač: *Slika predmeta i predmet slike*, eseji, Biblioteka »Književnost i umjetnost«, Sarajevo, 1973.
- Vladimir Bogdanović: *Daleka kuća*, pesme, »Ulažnica«, Zrenjanin, 1973.
- Dragoljub Jeknić: *Opet me ovo sejača*, pesme, »Obods«, Cetinje, 1973.
- Alek Marjano: *Enci meni klopedija*, pesme, »Ulažnica«, Zrenjanin, 1974.
- Dušan Đurišić: *Baroni di makaroni i knez de majonez*, pesme, »Ulažnica«, Zrenjanin, 1974.
- Slavko Almažan: *Buđenje Klepsidre*, mala antologija jugoslovenskih pesnika rumunskog porekla, »Stražilovo«, Novi Sad, 1973.

Гроб Бранка Радичевића у Бечу.

(eksponat muzeja grada novog sada — depadans sremski karlovci)

negativnom svetu, svetu za koji nema nikakve zamene, a koji ne može da promeni, junak poseže za samouništenjem jer nema oslonca ni u svetu ni u sebi samom. Ceo ideografski plan je motivacija, »alibi« junakovog samoubistva, samoubistvo je njegov odgovor svetu, njegovo: ne pristajem. U romanu figuriraju dva sveta, dve sredine, selo i grad aksiološki identične. Glavni junak Nestor Planinić je karika koja povezuje ova dva sveta. On iz sela dolazi u grad i »slikanjem« njegovih životnih situacija u obe ove sredine Gligorijević pokazuje njihov aksiološki identitet, koji, doduše, nije potpun ali je izrazit.

Da li u Gligorijevićevom romanu jedino glavni junak ima izrazitu poziciju, i da li je samo on sredstvo za uboličavanje pravca značenja? Na ova pitanja mora se odgovoriti negativno ne samo zato što glavni junak nema u romanu dominantnu poziciju, već i zato što on nije glavno sredstvo za uboličavanje pravca značenja romana. Nekoli-